

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1990 m. gruodžio mėn. 22 d. / December 22, 1990

Nr. 249(47)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Dievas save mums apreiškia žemėje

Neturėdami kur nors netoliese tikros senovinės pirties, pagaminome iš didžiulės popierinės dėžės, padailinome lietuvišku kaminu ir langeliu, pro kurį merginos kišo rankas sužinoti, už kokių vyrų ištėkės. Jeigu ranka gauruota, tai yra, apmauta kalėdine kojine, suras turtingą, o jei užčiuops pliką ranką — pasipirš jai neturtingas. Šalia padėtos keturios apverstos lėkštutės, po kuriomis dar kiti burtai ankstyvesniems patvirtinti ar išlyginti: jeigu parinks auksinį žiedą — greit ištėkės, jei rūtos šakelį — dar teks palaukti, jei juodos duonos (ir tikrai — atvežtos iš Lietuvos) — teks sunkiai dirbti, o jei rožinį — neištėkės. Jaunimui tiek rūpėjo ateitį ištirti, kad pusantros valandos žaidimo metu visais mūsų sąlygomis imanomis lietuviškais papročiais. Ir gan uoliai, nes praėjusių metų pranašystės, kiek atsimename, išsipildė.

Ilgiausios metų nakties ir pradedančių ilgti naujų gyvybės dienų laikotarpio papročiai, neiškiriant pačių Kūčių, atspindi žmogaus ir žmonių bendruomenės giliausią troškimą darniai sugyventi su kitais žmonėmis ir su visa gamta, su kurios gyvybe žmogus iš esmės sutapęs. Tiesiai ranką su paplotėliu, imamės ir žygio ne ateitį spėti, o ateitį teigiamai bei palankiai kurti.

Pastaraisiais metais dmesys buvo nukrypus į vilties teologiją, kuri giliausiu krikščionišku bruožu iškelia viltį, kad Viešpats Dievas žmogaus ranka bei širdim pats kuria geresnį pasaulį. Ilgą laiką religiniame švietime vyravo išganymo istorijos teologinė srovė, kaip į rožinį supindama Dievo nuveiktus darbus ligi mūsų ir jo pažadus žmogaus ateičiai, priklausanti istorijos Viešpačiui Kristui. Daugiau kaip dešimtmetį visi rašė ir kalbėjo apie išlaisvinimo teologiją, kuri, kaip ir ankstyvesnės, žūt būl laikėsi dėsno, kad Dievas veikia ir dalyvauja istorijoje ir dabartyje, veddamas savo žmones ir kiekvieną laisva širdimi su kitais jį garbinti. Ar mes sielotumėmės dėl didžiojo uždavinio — visišką laisvę Lietuvai, ar mokytumėmės apie kasdieninį, žemišką dalyką, kaip žemės tarša, atmosferos kitimas, ar stengiamės savo vaikus šviesiai bei dorai auklėti (o šiems užaugus —

nekantriu žvilgsniu sekti), visi išpažįstame tą patį esminį krikščionio supratimą, kad žemėje ir žmogui Dievas save apreiškia.

Net prie visų dovanų po eglute, gal šiais metais dėl sąlygų kuklesnį ar taupesnį, kiekvienam, žvelgiančiam į vaikučių akis, aišku, kad didžiausioji dovana iš visų yra pati gyvybė. Ne atsieta gyvybės sąvoka, bet žmogiška ir žmoniška gyvybė, kuri buvo Dievo Tėvo didžiausia dovana jo Sūnui. Kas tikrai, giliai, tauriai ir švelniai žmogiška, tas arčiausia tokio Dievo, kuris trokšta žmogui save apreiškinti. Tai pati priešistorinių papročių prasmė išsipildė Kristaus žmogiškume, siekiančiame darnos sąvąje, tarp žmonių ir su visų Kūrėju.

Nuo susimąstiusių prie prakartėlių ar prie kryžiaus nepabėga mintis, kad tokia žmogišką istorinę reikšmę turėjo ne valdovų ar seimų nuosprendžiai, o tylus ir niekam kitam nežinomas nuosprendis jaunos moters širdyje prieš 2,000 metų.

Kai Vakaruose ir apskritai sekuliarizuotame pasaulyje įsitvirtina individualizmas, o kolektyvinėje visuomenėje (valstybėje ar, pvz., fundamentalistų būrelyje) asmuo netenka vaidmens arba kuo labiau numenkiamas, Šventraščio veikėju, o Kalėdų naktį — Marijos, jai artimo Juozapo ir visą jo gyvenimą paties Jėzaus, asmeniniai nuosprendžiai tiesiai į bendruomeninę istoriją įsilieja. Kai atrodo dmesį parapijoje, prieš akis stovi šių asmenų maloningas pavyzdys.

Naujai išėjusi Gallup apskaičiuotojų studija apie religiją JAV teigia, kad giliai tikintys, įsitikinę asmenys keliskart daugiau remia šalpą, padeda kaimynams, savanoriškai dalyvauja sąjūdžiuose bei organizacijose. Šventųjų Kalėdų įvykio pavyzdys ir iš jo žmogaus sąmonę besiskverbianti galia randa savo atgarsį žmogui šiandienai, kuris į Naujuosius metus su veiklia viltimi žiūri, nemažiau, kaip senovės lietuvis savo sodyboje ilgiausią naktį ar modernių laikų lietuvaite prie senolių papročių.

Antanas Saulaitis, SJ

Knygos „600 Lietuvos krikšto jubiliejus“ atgarsiai

VYTAUTAS SKUODIS

Pastarųjų dviejų dešimtmečių laikotarpiu Lietuvos istorijos eigoje galima išskirti tris svarbius reiškinius: 1) Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos pasirodymas ir jos leidimas; 2) Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejus ir jo paminėjimai Lietuvoje bei pasaulyje ir 3) Bažnyčios bei tikėjimo laisvės atgavimas naujojo lietuvių tautos atgimimo sąlygomis. Šie trys reiškiniai labai svarbūs ir Bažnyčios istorijai. Tarp jų nesunku įžiūrėti glaudžius tarpusavio priežastingumo ryšius, kuriems išnarpinti ateities istorikai, politologai ir sociologai paskirs daug veikalų.

LKB kronika labai sustiprino Lietuvos pagrindį, suaktyvino tikinčiųjų pasipriešinimą prievartai ir išgarsino Lietuvos ir lietuvių vardą pasaulyje. Labai daug LKB kronikai padėjo išėjimo spauda, Religinės šalpos organizacija, vadovaujama kunigo Kazimiero Pugevičiaus, ir LKB kronikos sąjunga, vadovaujama kunigo Kazimiero Kuzminsko, kurios dar neužbaigtus darbus ir dabar būtina reiklia remti.

Kai 1987 metais daugelyje pasaulio vietų buvo iškilmingai minimas Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejus, dėka tos Kronikos pasaulis jau žinojo Katalikų Bažnyčios ir tikinčiųjų padėtį Lietuvoje ir jų kovą už tikėjimo teises ir laisvę. Kad nebūčiau tuščiakalbiu, pacituosiu lygiai prieš metus tiesiogiai girdėtus Venecuelos Atstovų rūmų pirmininko dr. Jose Rodriguez Iturbe žodžius, kuriais jis išreiškė padėką už Lietuvos Katalikų Bažnyčios kroniką, išsamiausią ir vertingiausią dokumentą apie nuožmų tikėjimo persekiojimą ir apie didvyrišką Lietuvos katalikų laikyseną. Pokalbyje jis pasakė: „Žinokite, jog šiandieną Vakarai semiasi dvasinės stiprybės ne iš savo pačių religinių tradicijų, o iš lietuvių, kurie savo gilų tikėjimą išlaikė dabartinio amžiaus katakombose [...] Venecuela ir laisvasis Vakarų pasaulis pasiliks jums amžinai dėkingi už LKB kroniką, stipraus ir nepalaužiamo tikėjimo liudininkę“.

Taip kalbėjo dr. Rodriguez Iturbe, pasakaites tikėtai du ispanų kalba išleistas LKB kronikos tomas. Kitiems parengtiems tomams išleisti LKB Kronikos sąjunga nebeturi lėšų... Lietuvos krikšto 600 metų jubilėjaus minėjimai Lietuvoje ir pasaulyje daug prisidėjo prie naujo tautinio atgimimo pakilimo ir Sąjūdžio, kaip pagrindinės varomosios jėgos, atsiradimo, pastaruoju metu atvedusio tautą į Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą paskelbimo išvakarės, nors, kol nepriklausomybė bus įgyven-

dinta *de facto*, tikriausiai teks dar daug išlieti prakaito, o gal net ir kraujo.

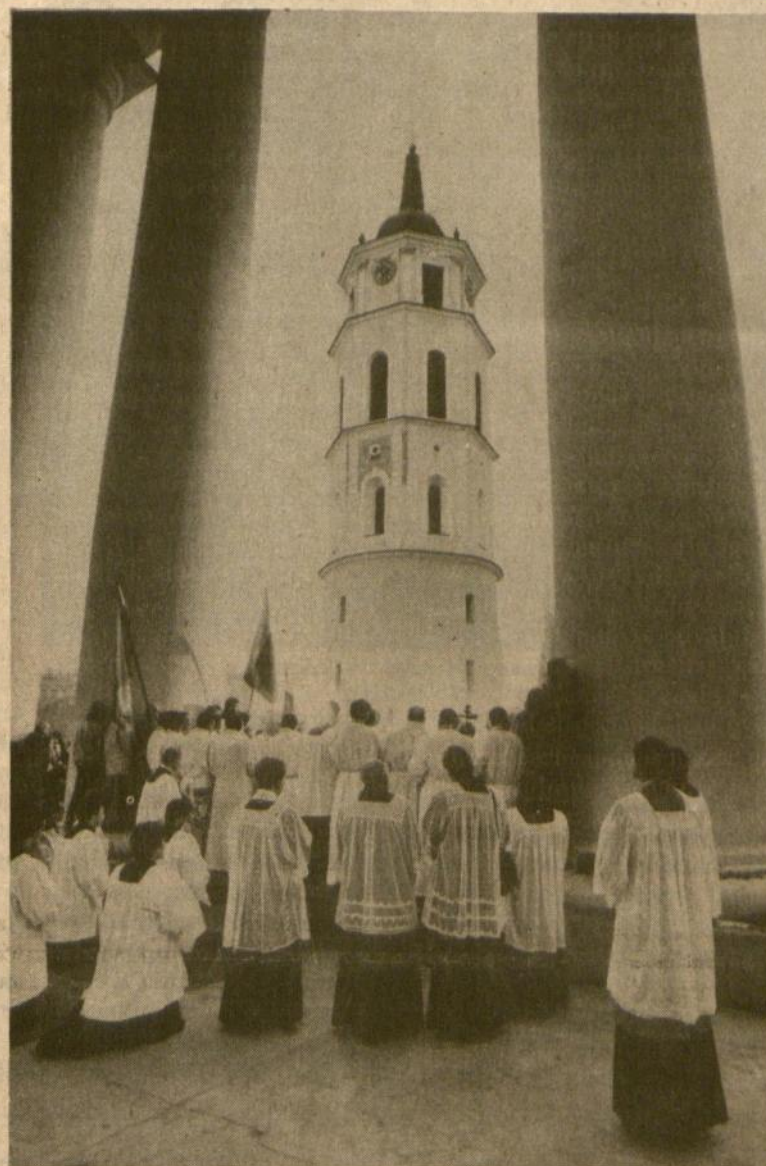
Istorikai kurio nors miesto įkūrimo pradžią laiko tuos metus, kuriais pirmą kartą tas miestas buvo paminėtas išlikusiuose dokumentuose. Vilniaus įkūrimo data laikomi 1323-ieji metai, kai Gediminas Vilniaus vardą paminėjo savo laiškuose Vokietijos miestams ir vienuolynams, nors archeologiniai tyrimai rodo, jog Vilniaus vietoje gyvenvietė yra buvusi tūkstančių metų anksčiau.

Kitaip aiškinami visuomeniniai reiškiniai. Klysta, kurie Mindaugo ir jo dvaro artimų žmonių krikštą sutapatina su Lietuvos krikštu. Taigi Vytauto ir Jogailos prieš 600 metų pravaista plati Lietuvos gyventojų pakrikštyjimo veikla ir buvo tas ypatingai svarbus istorinis ir bažnytinis aktas, kurio atgarsis prieš dvejus metus plačiai nuskambėjo pasaulyje. To atgarsio labai svarbus istorinis dokumentas yra naujas apžvalginis išėjimo leidinys „600 Lietuvos krikšto jubiliejus“. Toji knyga yra labai reikšminga ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijos etapą, kurio pradžią žymi labai reikšmingi pasikeitimai Lietuvos tikinčiųjų, Bažnyčios ir visos mūsų tautos gyvenime.

Man teko tiesiogiai dalyvauti daugelyje Lietuvos krikšto jubilėjaus iškilmių Amerikoje ir Kanadoje. Tačiau, prieš atvykdamas į Ameriką, dalyvavau ir centriniame to jubilėjaus paminėjime Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje Vilniuje. Deja, tos iškilmingos pamaldos turėjo ryškų politinės propagandos pobūdį, su akcentu, kad Lietuvoje tikėjimas nevaržomas, o Bažnyčia nepersiekiojama. Tai patvirtina tokių „garbingų“ svečių buvimas prie altoriaus, kaip didžiausio Bažnyčios smaigalio — Sovietų Sąjungos ministrų tarybos igaliojimo Lietuvai kulto reikalams Petro Anilionio, jo „boso“ Maskvoje Kurojiedovo ir ortodoksų Bažnyčios, klusniai tarnaujančios ateistinei valdžiai, atstovo metropolito Filareto. Pastarajam buvo suteikta garbė užbaigti visas pamaldas ir apeigas paskutiniuoju žodžiu, kuriame jis užtikrino amžiną lietuvių ir rusų tautų draugystę bei vienybę prateityje ir ateityje.

Iškalbingas ir toks faktas: gausiai susirinkusioje minioje, nesutilpusioje bažnyčioje, pirmas mane bažnyčios šventoriuje pasitikęs pažįstamas buvo Vilniuje daugeliui gerai žinomas KGB seklys, visada pasirėjęs tautinį kaklaraštį ir dalyvaujans visuose renginiuose, kuriuose būna „pavojus“ pasireikšti tautinėms emocijoms, t.y. „buržuaziniam nacionalizmui“. Iš tikrųjų tuo metu tikėjimo ir Bažnyčios persekiojimai tebesitęsė ir LKB kronika tebebuvo pagrindinis tikėjimo ir Bažnyčios gynimo ginklas.

Minėtam metropolitui Filareto, žinomam katalikybės priešiui, prie pašventinto kryžiaus baigus kalbėti, staiga visą iškilmingą

Pirmosios šventos Mišios prie Vilniaus Katedros
Audroniaus Ulozevičiaus nuotrauka

pamaldų laiką lijes lietus liovėsi ir tą pačią minutę pro tamsių ir niūrių debesų plyšį trumpam pasirodžiusi saulė savo spinduliais paglostė šventoriuje susitelkusią ir sulytą minią. Nustebe, ne vienas šūktelėjome: tai Dievo ženklas, kad greitai pasibaigs Lietuvos tikinčiųjų ir Bažnyčios kančios ir vargai!

Ir štai nuo to pranašingo ženklo praėjo tikrai dveji su puse metų. Iš Lietuvos sugrįžęs JAV Kongreso narys Miller patvirtino, kad kardinolas Vincentas Sladkevičius labai teigiamai vertina dabartinę Lietuvos tikinčiųjų padėtį. Iš pokalbio su kardinolu Miller'iu susidarė įspūdis, jog Lietuvoje dabar yra religinė laisvė.

Kas jau įsigijo šį leidinį, atskleiskite tos knygos 11-ą puslapį. Jame išvardyti trys pagrindiniai tikslai, kuriais išėjvijos centrinis ir vykdomasis minėjimo komitetai ir vyskupas Paulius Baltakis, OFM vadovavosi Lietuvos krikšto jubilėjaus iškilimėse.

Pirmasis uždavinys: „išskirti krikščionybę kaip didžiausiąją dvasinę vertybę, jos lemiamą vaidmenį lietuvių tautos istorijoje, jos įtaką tautos kultūrai, mokslui, dvasiniam gyvenimui bei jos tapimą didžiaja tautos atrama sutemų laikotarpiais“. Neseniai Lietuvos spaudoje rašytojas Vytautas Martinkus rašė: „Nepasisekė per dešimtmečius numarinti Dievą, numarinti jį, visiems laikams ir galutinai“. Šiandien ne į Dievą, o į „karingojo ateizmo“ laidotuves patys kviečiame, t.y. sugrįžome prie normalių santykių su šiąja viena seniausiu mūsų dvasinumo versmų“.

Antrasis visų jubiliejinių iškilmių tikslas buvo „žadinti dvasinį atsinaujinimą, pagilinti savo krikščionišką tikėjimą, stipri-

rinti lietuvių dvasines pajėgas“. Ne kas kita, o tikslai tos dvasinės jėgos šiandien sukėlė naują, galiną mūsų tautos atgimimo bangą pavergtoje mūsų tėvynėje. Poetas Justinas Marcinkevičius rašė Lietuvos spaudoje: „Sąjūdis ateina iš toli, jo turbūt neįmanoma tiksliai datuoti [...] Tačiau man artima Sąjūdžio kaip nepalaužiamos tautos dvasios slapyvardžio prisidengęs kunigas išeis, o paties Dievo įrankis, nes Sąjūdis daugiausia pasidarbavo, kad Lietuvos tikintieji ir Bažnyčia pagaliau tikrai dabar galėtų laisvai atsikvėpti.“

Trečias Lietuvos krikšto jubiliejinių iškilmių rengimo tikslas buvo: „Puoselėti glaudesnę jungtį su Lietuvos tikinčiaisiais, kovojančiais už savo krikščionišką tikėjimą bei laisvę, atkreipti pasaulio dėmesį į jų būklę, didesnę moralinę pagalbą stiprinti Lietuvos Bažnyčios ir lietuvių tautos viltį.“ Šiandien matome, kad su Dievo pagalba ir šis tikslas jau iš dalies pasiektas.

Jubiliejinių iškilmių metu buvo pradėta ir sėkmingai pravaista akcija dėl Vilniaus Katedros sugrąžinimo tikintiesiems. Šios akcijos iniciatorium buvo Philadelphijos vyskupas kardinolas John J. Krol. Tada po jo pirmojo parašu antruoju pasirašė mūsų vyskupas Paulius Baltakis, Philadelphijos vyskupas augziliaras Louis De Simone. Aš buvau trečiuoju, tačiau pasirašiau kaip „neviernas Tamošius“, nes netikėjau, kad ši peticija, kad ir su milijonu parašų, duos mums palankų rezultatą. Tačiau tą netikėjimą slėpiau sąvąje. Tai buvo 1987 metų rudenį. O dabar iš tos

Vilniaus Katedros kiekvieną sekmadienį yra transliuojamos šv. Mišios per Lietuvos radiją ir televiziją visai Lietuvai.

Tai, apie ką iki šiol kalbėjau, yra mano mintys, kurios iškilo sklaidant aptariamo leidinio 600 Lietuvos krikšto jubiliejus puslapius. Tai tik keli pavyzdžiai asociacijų, kurias kelia beveik kiekvienas šios knygos lapas.

Neatpasakosiu smulkmeniškai knygos sąrangos, struktūros, jos turinio*, nes esu įsitikinęs, jog daugelis tą knygą jau turi arba ją dar įsigis. Ir įsigis ne tik sau, bet ir savo giminėms ir pažįstamiems siųsti į Lietuvą arba atvykstantiems padovanoti.

Šią knygą reikia pradėti skaityti nuo galo. Turiu omenyje pp. 300–307 idėtą jubiliejinių iškilmių vykdomojo komiteto pirmininko Jono Kavaliūno straipsnį, pavadintą „Jubilėjui praėjus“. Tas apibendrinantis, turinings straipsnis būtų labai tikęs šios knygos įvadui ir jis galėjo būti idėtas knygos pradžioje, po redaktoriaus žodžio. Jono Kavaliūno straipsnis organiškai jungia visus knygoje esančius tekstus ir gausią iliustracinę medžiagą, kurią sudaro apie 400 fotografijų.

Jeigu nepamėčiau knygos trūkumų, galėtų susidaryti įspūdis, jog ją tikrai pasklaidžiau. Be akademinio lygio straipsnių, specialiai paruoštų šiam leidiniui, kurių autorais yra dr. Adolfas Damašius, kun. dr. Antanas Paškus ir Alfredas Vėlius, be panaudotų dr. Vytauto Vardžio ir Antano Maceinos straipsnių, Popiežiaus Jono Pauliaus II apaštalinio laiško Lietuvos vyskupsams, Lietuvos vyskupų penkių laiškų Lietuvos tikintiesiems ir kitos įvairios ir įdomios bei vertingos medžiagos, 39 puslapiai yra skirti jubilėjaus iškilimėms Romoje, kurias pravedė Popiežius, 150 puslapių yra skirti jubiliejinių iškilmių aprašymui įvairiose pasaulio lietuvių gyvenvietėse ir tikrai 20 puslapių sudaro skyrius „Jubilėjaus minėjimai Lietuvoje“. Jeigu iš tų 20 puslapių atmesime gausias fotografijas tikrai iš kelių Lietuvos vietovių, Telsių vyskupo vėlykinį žodį tos vyskupijos tikintiesiems ir dar vieną Lietuvos vyskupų laišką, tai pačių iškilmių Lietuvoje aprašymas sudarytų ne daugiau kaip vieną puslapį. O ir tas vienas puslapis apsiriboją aukščiauo mano minėtomis iškilimėmis Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje. Tiesa, p. 104 pasakyta, jog jubiliejinės Lietuvos krikšto iškilmės įvyko Kaune ir kitose Lietuvos vietovėse, tačiau nepasisekė gauti jų aprašymų.

Manau, jog šiam nepakartojamam leidiniui tiesiog reikėjo užsakyti specialų straipsnį Lietuvoje arba paprašyti, kad tokį apibendrinantį straipsnį parašytų užsienyje besilankantys Lietuvos kunigai. Šį tą buvo galima atrasti ir LKB kronikoje. Dabar gi be tokio apžvalginio straipsnio nematyti, kad tos jubiliejinės iškilmės visoje Lietuvoje praėjo plačiai ir su labai dideliu dvasiniu pakilimu.

Vilniuje pačios išpuodingiausios savo kuklumu, nuosirdumu ir (Nukelta į 4 psl.)

* Knygos 600 Lietuvos krikšto jubiliejus recenzija, parašta Anatolijaus Kairio, bus spausdinama ateinančios savaitės Draugo kultūrinio priedo laidoje.

Šiame numeryje:

Dievas ir mes žemėje • Lietuvos krikšto jubiliejus • Pokalbis su režisierium Juozu Ivanausku • Jurgio Jankaus apsakymas • Julius Kelero eilėraštis • Magdalenos Birutės Stankūnienės paroda Vilniuje • Andriaus Kuprevičiaus rečitalis Chicago'je • Chicago teatruose • Nuomonės ir pastabos

